

Rafał Simiński

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Szczeciński

Traktat przymierza króla Eryka Pomorskiego i książąt Pomorza Zachodniego z zakonem krzyżackim w Prusach i Inflantach z 15 września 1423 roku

„Następnie w roku 1423, gdy król Eryk z powodu sprawy, którą miał z księciem Henrykiem z Holsztynu, zdecydował się udać do swojego stryja cesarza Zygmunta, a z powodu mordów, które popełnił na wyspie Fehmarn, odwiedzić Grób Święty w Jerozolimie, wezwał do siebie do Kopenhagi wszystkich swoich kuzynów ze Szczecina, Pomorza i Wołogoszczy i rozmawiał z nimi, a choć kraj ich jest podzielony, to z jednego są plemienia i z jednej krwi, co jednemu się stanie, jakby wszystkim się stało. Z tego powodu powinni się po przyjacielisku i mocno jeden drugiego trzymać i sobie pomagać przeciw wrogom w każdej potrzebie. I ponieważ skierował [Eryk — R.S.] swoją podróż do Grobu Świętego w Jerozolimie, prosił ich, aby zechcieli opiekować się jego małżonką [Filippą — R.S.] i królestwami, aby w czasie jego nieobecności nie stała się im żadna krzywda. I obdarował ich, a następnie polecił im wrócić do domu”¹.

¹ *Des Thomas Kantzow Chronik von Pommern in hochdeutscher Mundart*. Hrsg. von G. Gaebel. Bd. 2. Erste Bearbeitung. Stettin 1898, s. 160: „Hirnach im Jar 1423, als sich Khonig Eriche hette vorghenhomen, das er wolte der Sachen halben, so er mit Hertzog Heinrich von Holsten hette, zu seinem Ohem, Keiser Zigismund zihen und von der fhart umb den Mort, so er in Bemern begangen, das heilig Grab zu Hierusalem besuchen, hat er alle seine Vettern von Stettin, Pomern und Wolgast zu sich zu Copenhafen erfordert und mit inen geredt, ob wol ire Lande geteilet, das sie dennoch von seinem Stammen und Blode weren, und was dem einen abginge, das das dem andern auch abginge. Darumb solten sie sich freuntlich und vheste an ein ander halten ein dem andern gegen seine Veinde Beistand in allen Notten thun. Und weil er seine Reise nach dem heiligen Grafe zu Hierusalem schickete, bat er sie, sie wolten helffen gut Auffsehn auff sein Gemahel und seine Reiche haben, domit inne in seinem Abwe-

Przytoczony fragment kroniki Tomasza Kantzowa znakomicie oddaje relacje, które łączyły króla Eryka Pomorskiego, władcę Danii, Szwecji i Norwegii, z jego kuzynami zasiadającymi na tronach książęcych Pomorza Zachodniego (księstwo słupskie, szczecińskie i wołogoskie). Syn księcia słupskiego Warcisława VII od końca 1388 roku przebywał na dworze kopenhaskim, gdzie był przygotowywany do objęcia rządów. W 1389 roku został królem Norwegii, a następnie w 1396 roku władcą Danii i Szwecji. Od 1397 roku zasiadał na tronie zjednoczonych unią kalmarską trzech królestw skandynawskich. Początkowo panował wspólnie ze swoją ciotką królową Małgorzatą, a po jej śmierci w 1412 roku objął samodzielne rządy².

Głównym celem prezentowanego studium jest analiza okoliczności, w jakich 15 września 1423 roku doszło w Szczecinku do zawarcia traktatu przymerza między królem Erykiem Pomorskim i książętami zachodniopomorskimi a wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego Pawłem von Rusdorf i mistrzem inflanckim Zygfrydem Lander von Sponheim³. W dotychczasowej historiografii tematowi temu nie poświęcono należytej uwagi i traktowano go jako jeden z epizodów w rywalizacji państwa krzyżackiego w Prusach z Polską i Litwą⁴.

sen kein Gefer darum geschege. Und beschenckte sie herlich und lies sie wider an heim zihen“. Zob. W. Møllerup: *Kong Erik af Pommerns udenlandsrejse 1423—1425*. „Historisk Tidsskrift (dansk)” 1881/1882, T. 3, s. 714—743. Jeśli nie zaznaczono inaczej, wszystkie cytaty ze źródeł obcojęzycznych podano w tłumaczeniu autora artykułu.

² E. Rymar: *Rodowód książąt pomorskich*. Szczecin 2005, s. 332—335.

³ Identyfikacja dostojników krzyżackich na podstawie: J. Voigt: *Namencodex der Deutschen Ordens-Beamten*. Königsberg 1843; E. Rymar: *Administracja krzyżacka w Nowej Marchii 1384/1402—1454/1455*. W: Tenże: *Studia i materiały z dziejów Nowej Marchii i Gorzowa. Szkice historyczne*. Gorzów Wielkopolski 1999, s. 99—133; B. Jähnig: *Wykaz urzędów. Dostojnicy zakonu krzyżackiego w Prusach*. W: *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Podziały terytorialne administracyjne i kościelne od XIII do XVI wieku*. Red. Z.H. Nowak, R. Czaja. Toruń 2000, s. 95—127; K. Militzer: *Wykaz urzędów Zakonu Kawalerów Mieczowych i zakonu krzyżackiego w Inflantach z Estonią*. W: *Inflanty w średniowieczu. Władztwa zakonu krzyżackiego i biskupów*. Red. M. Biskup. Toruń 2002, s. 107—121.

⁴ Zachowały się dokumenty traktatowe obu stron porozumienia — króla Eryka Pomorskiego i książąt zachodniopomorskich oraz zakonu. Zob. J. Voigt: *Geschichte Preußens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*. Bd. 7: *Die Zeit von Hochmeister Ulrich von Jungingen 1407 bis zum Tode des Hochmeisters Paul von Rußdorf 1441*. Königsberg 1836, s. 463—465; Tenże: *Die Erwerbung der Neumark. Ziel und Erfolg der brandenburgischen Politik unter Kurfürsten Friedrich I. und Friedrich II. 1402—1457*. Berlin 1863, s. 180; F.W. Barthold: *Geschichte von Rügen und Pommern*. Th. 4: *Vom Auftreten der Hohenzollern in der Mark Brandenburg (1411) bis zur Rückkehr Bogislavs X. vom h. Grabe (1498)*. Hamburg 1843, s. 64; W. Loos: *Die Beziehungen zwischen dem Deutschordensstaat und Pommern*. Königsberg 1937, s. 57; C.A. Lückcrath: *Paul von Rusdorf: Hochmeister des Deutschen Ordens 1422—1441*. Bonn—Bad Godesberg 1969, s. 90—92, 212; K. Neitmann: *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen 1230—1449. Studien zur Diplomatie eines spätmittelalterlichen deutschen Territorialstaates*. Köln—Wien 1986, s. 36—37, 224—225, 254—255; H. Barüske: *Erich von Pommern. Ein nordischer König aus dem Greifengeschlecht*. Rostock 1997, s. 141—145; L. Biewer: *Skandinavien und Pommern im*

Podejmowany problem zostanie pokazany w kontekście stosunku Eryka Pomorskiego do pomorskiego dziedzictwa, a zarazem jako wyraz dążeń tego władcy do politycznej integracji księstw zachodniopomorskich pod jego przywództwem⁵. Właściwą analizę poprzedzi zestawienie kluczowych faktów ilustrujących relacje władcy skandynawskiego z książętami zachodniopomorskimi od schyłku XIV wieku do 1423 roku. Następnie scharakteryzowana zostanie sytuacja międzynarodowa trzech księstw zachodniopomorskich oraz biskupstwa kamieńskiego w przeddzień zawarcia traktatu szczecineckiego. Pozwoli to na ukazanie pełnego kontekstu analizowanego problemu. W dalszej kolejności pokazane zostaną bezpośrednie okoliczności, które doprowadziły do zawarcia układu.

Podstawę źródłową opracowania stanowią materiały (dokumenty i listy) przechowywane w dziale pokrzyżackim Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem⁶ oraz Landesarchiv w Greifswaldzie⁷.

Rządy w Kopenhadze nie osłabiły związków Eryka Pomorskiego z rodzinnym księstwem słupskim oraz pozostałymi władztwami Pomorza Zachodniego. W pierwszym etapie sprawowania władzy w państwach unii kalmarskiej najsilniejsze były jednak jego kontakty z książętami wołogoskimi. Już na początku grudnia 1397 roku Barnim VI i Warcisław VIII przebywali na dworze

frühen 15. Jahrhundert. Die Zeit des nordischen Unionskönigs Erich von Pommern. „Baltische Studien Neue Folge“ 1997, T. 83, s. 31—42; Z. Boras: *Król Eryk I Pomorski i jego polityka zagraniczna.* „Nautologia” 1998, nr 33, z. 1, s. 11—14; O. Auge: *Handlungsspielräume fürstlicher Politik im Mittelalter. Der südliche Ostseeraum von der Mitte des 12. Jahrhunderts bis in die frühe Reformationszeit.* Ostfildern 2009, s. 88—94 (w podrozdziale *Der Versuch einer Hegemonie im gesamten Ostseeraum: Erich von Pommern* badacz ten nie wspomina o układzie ze Szczecinką).

⁵ Przystępując do opisu wydarzeń, które rozegrały się w polityce międzynarodowej w strefie bałtyckiej w latach 1422—1425, trudno całkowicie pominąć kwestię planowanego małżeństwa księcia Bogusława IX z córką Władysława II Jagiełły Jadwigą. Problematyka ta znalazła już jednak wyczerpujące omówienie w pracach Zenona Huberta Nowaka i Ralfa-Gunnara Werlicha. Z tego powodu ten istotny wątek kontaktów skandynawsko-pomorsko-polskich zostanie w niniejszym artykule poruszony jedynie w sposób ograniczony — Z.H. Nowak: *Sprawa przyłączenia Pomorza Słupskiego do Polski w latach 1419—1425. (Projekty małżeństwa księcia Bogusława IX z Jadwigą Jagiellonką).* Zap. Hist. 1974, T. 29, z. 3, s. 99—129; Tenże: *Współpraca polityczna państw unii polsko-litewskiej i unii kalmarskiej w latach 1411—1425.* Toruń 1996, s. 62—63; Tenże: *Kilka uwag w sprawie kandydatury księcia pomorskiego Bogusława IX na króla unii kalmarskiej.* W: *Balticum. Studia z dziejów polityki, gospodarki i kultury XII—XVII w.* Red. Z.H. Nowak. Toruń 1992, s. 235—239; R.-G. Werlich: *Bogislaw IX, von Pommern-Stolp — ein Pommer in den dynastischen Plänen der nordischen Reiche in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts.* In: *Pommern. Geschichte — Kultur — Wissenschaft. 2. Kolloquium zur Pommerschen Geschichte 13. und 14. September 1991.* Hrsg. H.J. Zobel et al. Greifswald 1991, s. 37—58.

⁶ Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem, XX. Hauptabteilung (dalej: GSPK).

⁷ Landesarchiv Greifswald (dalej: LAG).

królowej duńskiej Małgorzaty i króla Eryka, proponując pośrednictwo w pertraktacjach z wdową po księciu meklemburskim Eryku w sprawie braci witalijskich⁸. 21 listopada 1402 roku w Helsingborgu Barnim VI i Warcisław VIII zawarli sojusz z królową Małgorzatą oraz królem Erykiem Pomorskim. Obydwaj książęta złożyli im hołd i zapewnili o swojej wierności. Zobowiązali się także nie rozpoczynać żadnej wojny bez zgody władców zjednoczonej Skandynawii⁹. 8 września 1409 roku pokwitowali królowej Małgorzacie i królowi Erykowi odbiór kwoty 500 grzywien stralsundzkich¹⁰. W dniach 7—9 listopada 1411 roku w Wordingborgu przebywali książęta wołogoscy Barnim VI i Warcisław VIII oraz szczecińscy Otto II i Kazimierz V. Zobowiązali się do przysyłania w razie konieczności po 100 zbrojnych w zamian za sumę 500 grzywien¹¹. 24 czerwca 1418 roku w Szlezwiku, podczas postępowania arbitrażowego z hrabiami Holsztynu, król Skandynawii był reprezentowany przez księcia szczecińskiego Ottona II i hrabiego Albrechta von Everstein¹².

⁸ *Hanserecesse*. Hrsg. vom Verein für Hansische Geschichte [Abth. 1]: Bd. 4: *Die Recesse und anderen Akten der Hansetage von 1256—1430* (dalej: HR). Leipzig 1877, nr 427—428; D. Kattinger: *Die Verhandlungen zwischen König Albrecht von Mecklenburg, dem Deutschen Orden, den Unionskönigtum und den Hansestädten um die Gotlandfrage*. In: *Der Deutsche Orden in der Zeit der Kalmarer Union 1397—1521*. Hrsg. Z.H. Nowak, R. Czaja. Toruń 1999, s. 47—68, tu: s. 52, 64, przyp. 41; R.-G. Werlich: *Wulf Wulflam — ein hansischer Diplomat aus Stralsund*. In: *Akteure und Gegner der Hanse. Zur Prosopographie der Hansezeit*. Hrsg. D. Kattinger et al. Weimar 1998, s. 67—92. Zob. również J.E. Olesen: *Die ersten Jahre König Erichs von Pommern in Skandinavien*. In: *Pommern. Geschichte — Kultur — Wissenschaft. 3. Kolloquium zur Pommerschen Geschichte, 13.—14. Oktober 1993*. Hrsg. H. Wernicke, R.-G. Werlich. Greifswald 1996, s. 89—99; J.E. Olesen: *Erichs von Pommern Alleinherrschaft 1412—1439/1440*. In: „*Huru thet war talet j kalmarn*“. *Union und Zusammenarbeit in der Nordischen Geschichte*. Hrsg. D. Kattinger. Hamburg 1997, s. 199—240; J.E. Olesen: *Die pommerschen Herzöge in der nordischen Politik in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*. W: *Prusy — Polska — Europa: studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych. Prace ofiarowane Profesorowi Zenonowi Hubertowi Nowakowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. Red. A. Radziwiński, J. Tandecki. Toruń 1999, s. 73—91; J.E. Olesen: *Ein Fürst aus Pommern als Unionskönig Skandinaviens 1389—1439. Erich von Pommern und die pommerschen Herzöge in Nordosteuropa*. „*Mare Balticum. Kultur, Geschichte, Gegenwart*“ 2000, s. 77—88.

⁹ *Sverges traktater med främmande magter: jemte andra dit hörande handlingar* (dalej: ST). Utg. af O.S. Rydberg. D. 2: 1336—1408. Stockholm 1883, nr 431; J.E. Olesen: *Die pommerschen Herzöge...*, s. 79.

¹⁰ *Repertorium diplomaticum regni Danici medievalis — Fortegnelse over Danmarks breve fra middelalderen med udtog af de hidtil utrykte* (dalej: Rep.). Udgivet ved Kr. Erslev i forening med W. Christensen og A. Hude af selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie. Tredje Bind: (1401—1450). København 1906, nr 5050.

¹¹ ST, D. 3: 1409—1520. Stockholm 1895, nr 445; Rep., nr 5165—5168.

¹² M. Hedemann: *To eren unde to rechte. Erich von Pommerns Hansepolitik in den Jahren 1416—1423*. „*Hansische Geschichtsblätter*“ 2010, T. 128, s. 165—166, 184—187. Zob. również J.E. Olesen: *Macht und Recht — Erich von Pommern und die holsteinische Grafen*. In: *Liber amicorum Kjell Åke Modéer*. Utg. B. Diestelkamp. Lund 2007, s. 519—534.

Prawa Eryka Pomorskiego do dziedziczenia w księstwie słupskim były w pełni respektowane przez jego książęcych krewniaków i poddanych. 1 listopada 1399 roku książę Bogusław VIII wystawił w Stargardzie dokument, w którym za zgodą swojego brata Barnima V oraz kuzyna, króla Eryka („hebben uns gemechtiget [...] unses leuen broderssone, des koninges van Denemarcken”) potwierdzał tamtejszym mieszczanom wszystkie przywileje i wolności miejskie, uwalniał od sądownictwa wójtowskiego i nadawał prawo do wykonywania wyższego sądownictwa¹³. Uprawnienia władcy skandynawskiego zostały uwzględnione w dokumencie pojednania zawartego między braćmi Bogusławem VIII i Barnimem V 13 maja 1402 roku. Porozumienie wynegocjowane przez przedstawicieli stanów księstwa (rycerstwo oraz mieszczan) przewidywało podział ziem (w tym ewentualnych nabytków terytorialnych — Bydgoszcz), dochodów oraz długów między trzech żyjących książąt słupskich — Bogusława VIII, Barnima V oraz Eryka Pomorskiego¹⁴. 13—15 maja 1413 roku w Szczecinku, podczas pomorskiego etapu postępowania polubownego przed subarbitrem króla rzymskiego i węgierskiego Zygmunta Luksemburskiego Benedyktem Makraiem, książę Bogusław VIII przedłożył skargi na zakon również w imieniu swojego kuzyna Eryka Pomorskiego¹⁵. W czerwcu

¹³ *Diplomataria et Scriptores Historiae Medii Aevii: Cvm Sigillis Aeri Incisis*. Ed. Ch. Schöttgen, G.Ch. Kreysig. T. 3. Altenburgi 1760, s. 80; *Geschichtsquellen des burg- und schloßgesessenen Geschlechts von Borcke*. Hrsg. von G. Sello. Bd. 2. Berlin 1903, nr 29. W obu wskazanych zbiorach źródeł dokument został błędnie datowany na 1 listopada 1409 r. Niemiecki badacz Felix Boehmer przekonująco wykazał, że został on w rzeczywistości wystawiony 1 listopada 1399 r. Zob. Tenże: *Geschichte der Stadt Stargrad i. Pomm.* Bd. 1: *Geschichte der Stadt im Mittelalter*. Stargard i. Pomm. 1903, s. 146, 212—213 (edycja dokumentu). Książę Bogusław VIII był w Stargardzie już 31 października 1399 r. (LAG, Rep. 2 Stadt Stargard, nr 3). Dokument wzmiankował pełnomocnictwo zmarłego w latach 1402—1403 brata Bogusława VIII — księcia Barnima V. Ponadto, wymieniony na liście świadków Reimar von Güntersberg był w 1399 r. komturem joannickim w Suchaniu. W dokumencie z 7 listopada 1400 r. wystąpił jako następca zamordowanego przez mieszczan Bań baliwa joannickiego tamtejszego zamku Detlefa von Walmode. W 1409 r. pełnił funkcję komtura Swobnicy — LAG, Rep. 2 Stadt Bahn, nr 2; AP Szczecin, zespół: AP Szczecin, nr 1141 (= Regesten zu den Urkunden betr. die Ritterorden in Pommern), s. 38, nr 100—101; H. Hoogeweg: *Der Johannerorden*. In: Tenże: *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*. Bd. 2. Stettin 1925, s. 880—881, 885, 896, 903.

¹⁴ *Geschichte des Geschlechts von Zitzewitz*. Hrsg. M. Stojentin. Th. 1: *Urkundenbuch* (dalej: UBZ). Stettin 1900, nr 10; R. Benl: *Anfänge und Entwicklung des Ständewesens im spätmittelalterlichen Pommern*. In: *Die Anfänge der ständischen Vertretungen in Preussen und seinen Nachbarländern*. Hrsg. H. Boockmann unter Mitarbeit von E. Müller-Luckner. München 1992, s. 121—135. Dokument określał, że postanowienia arbitrażu mogą zostać zakwestionowane przez Eryka Pomorskiego po jego przybyciu na Pomorze słupskie. W takiej sytuacji przewidywano kolejne postępowanie mediacyjne między książętami.

¹⁵ Z.H. Nowak: *Międzynarodowe procesy polubowne jako narzędzie polityki Zygmunta Luksemburskiego w północnej i środkowej Europie (1412—1424)*. Toruń 1981; W. Sieradzian: *Misja Benedykta Makraia w latach 1412—1413. Z dziejów pokojowego rozwiązywania*

1413 roku książę Bogusław VIII przebywał na dworze Eryka Pomorskiego w Nyborgu na wyspie Fionia¹⁶. Władca skandynawski odegrał szczególną rolę w stosunkach wewnętrznych księstwa słupskiego po śmierci Bogusława VIII (11 lutego 1418 roku), którego syn — Bogusław — był wówczas niepełnoletni¹⁷. Z księstwa słupskiego wysłano wtedy na dwór kopenhaski poselstwo. Do czasu przybycia Eryka na Pomorze Zachodnie rządy opiekuńcze sprawowała księżna-wdowa Zofia wspólnie z przedstawicielami rycerstwa pomorskiego¹⁸. Pobyt władcy państw unii kalmarskiej na Pomorzu Zachodnim poświadczony jest jesienią 1418 roku. 16 października przebywał on w Darłowie, gdzie rozstrzygnął spór księżnej Zofii z miastami Darłowem i Sławnem¹⁹.

Obraz związków Eryka Pomorskiego z Pomorzem Zachodnim dopełnia fakt, że władca ten chętnie otaczał się pomorskim rycerstwem, a jego przedstawiciele angażował do odpowiedzialnych misji dyplomatycznych. W 1418 roku Gerd von Dewitz z Dobrej Nowogardzkiej, Swantes Tessin oraz Matzke Bork ze Strzmiela pośredniczyli w kontaktach króla Skandynawii z Władysławem II

konfliktów międzypaństwowych w Europie Środkowo-Wschodniej w późnym średniowieczu. Malbork 2009, s. 129—151; Tenże: *Książę słupski Bogusław VIII (1364—1418) a konflikt polsko-litewsko-mazowiecko-krzyżacki w latach 1411—1414 w świetle najnowszych badań*. W: *Krajobraz grunwaldzki w dziejach polsko-krzyżackich i polsko-niemieckich na przestrzeni wieków. Wokół mitów i rzeczywistości*. Red. J. Gancewski. Olsztyn 2009, s. 209—223. Istotne uzupełnienia do kwestii zachodniopomorskich w pierwszej z wymienionych rozpraw toruńskiego historyka zawarł w swojej recenzji S. Szybkowski: *Misja Benedykta Makraia w nowym ujęciu*. Zap. Hist. 2011, T. 76, z. 2, s. 95—109.

¹⁶ M. Pelech: *Der verlorene Ordensfoliant 5 (früher Hochmeister-Registrant II) des hist. Staatsarchiv Königsberg*. In: *Beiträge zur Geschichte des Deutschen Ordens*. Hrsg. von U. Arnold. Bd. 1. Marburg 1986, nr 117, s. 171.

¹⁷ Data urodzin księcia Bogusława IX jest nieznana. Edward Rymar przypuszcza, że mogło mieć to miejsce najwcześniej ok. 1407 r. Nie jest jasne, w jakim wieku osiągnął pełnoletniość w rodzie Gryfitów (12, 15 lub 18 lat). Zob. E. Rymar: *Rodowód...*, s. 325—328, 337—343.

¹⁸ GSPK, Ordensbriefarchiv (dalej: OBA), nr 2690. Komtur człuchowski Jobst von Hohenkirchen uzyskał tę informację od książęcego landwójta Szczecinka Henryka von der Goltz. W gremium znaleźli się: hrabia Albrecht von Everstein, Matzke Bork, Wilke Manteuffel, Mickes von Zitzewitz, Swantes Tessin, Jürgen von Wedel, Kurd Flemming oraz burmistrzowie Słupska — LAG, Rep. 38 bU Rügenwalde, nr 22; UBZ, nr 23; R. Simiński: *Wilke Manteuffel — krzyżacki sojusznik, pomorski raubritter i radca książęcy w pierwszych dziesięcioleciach XV wieku*. „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2014, T. 18, s. 209—226. Zob. również W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych w Polsce*. CP-H 1949, T. 2, s. 227—351 (z przykładami pomorskimi); R. Schäfer: *Handlungsspielräume hochadeliger Regentinnen im Spätmittelalter*. In: *Fürst und Fürstin. Familienbeziehungen und Handlungsmöglichkeiten von hochadeligen Frauen im Mittelalter*. Hrsg. J. Rogge. Ostfildern 2002, s. 203—223.

¹⁹ Jeszcze na początku października 1418 r. wielki mistrz krzyżacki Michał Kuchmeister informował księżną Zofię, że jest gotowy poczekać z rozstrzygnięciem wszelkich zaistniałych sporów, m.in. w sprawie spłaty długu przez miasta pomorskie (Darłowo, Sławno i Słupsk), do czasu przybycia na Pomorze Zachodnie króla Eryka Pomorskiego (GSPK, Findbuch, nr 66 (dalej: Fb. 66), s. 131 = GSPK, Ordensfoliant 10 (dalej: OF), s. 157).

Jagiellą²⁰. Ważną rolę na dworze kopenhaskim odgrywali pochodzący z Pomorza Zachodniego hrabiowie von Everstein — Albrecht oraz Henning²¹.

Przystępując do analizy sytuacji międzynarodowej, w jakiej Pomorze Zachodnie znalazło się w okresie poprzedzającym zawarcie traktatu w Szczecinku, należy zaznaczyć, że pod względem kierunków prowadzonej polityki zagranicznej nie było ono jednolite. Od czasu zawarcia unii polsko-litewskiej w Krewie w 1385 roku władcy zachodniopomorscy nierzadko opowiadali się po dwóch przeciwstawnych stronach konfliktu polsko-litewsko-krzyżackiego. Książęta słupscy oraz biskupi kamieńscy zajmowali w tej kwestii zmienne stanowisko. W zależności od okoliczności wspierali stronę polsko-litewską lub krzyżacką. Racje krzyżackie przeważały zazwyczaj na dworach w Szczecinie i Wołogoszczy.

Księstwo słupskie od zawarcia I pokoju toruńskiego (1 lutego 1411 roku) pozostawało w ścisłych związkach z Królestwem Polskim²². W toczącym się w latach 1412—1414 postępowaniu arbitrażowym prokuratorzy księcia słupskiego przedłożyli materiał dowodowy zarówno podczas posiedzenia sądu w Szczecinku, jak i dwukrotnie w Budzie. W 1418 roku po śmierci księcia Bogusława VIII związki te uległy dalszemu zacieśnieniu. Księżna Zofia szukała pomocy u króla polskiego Władysława II Jagiełły w kwestii relacji z zakonem. Władca polski kilkakrotnie interweniował w jej obronie u wielkich mistrzów oraz króla węgierskiego i rzymskiego Zygmunta Luksemburskiego. Przykładem mogą być działania podjęte przez Jagiełłę wiosną 1420 roku, kiedy zakon najechał ziemie księstwa słupskiego²³. Król polski zwrócił się 27 kwietnia 1420 roku do wielkiego mistrza w sprawie szkód wyrządzonych poddanym księżnej Zofii przez Krzyżaków²⁴. 29 czerwca 1420 roku wśród skarg przedłożonych przez stronę polską w Elblągu znalazła się również lista strat, które rycerstwo pomorskie poniosło w wyniku najazdów lenników krzyżackich z Nowej Mar-

²⁰ Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 33 nn. 9 czerwca 1421 r. w Wordingborgu król Eryk Pomorski zezwolił Gerdowi von Dewitz na sprzedaż Busso von Alvensleben, komturowi joannitów w Suchaniu, dochodów ze wsi Strachocin (*Geschichte der Familie von Dewitz*. Hrsg. von P. Gantzer. Bd. 1: *Urkunden und Quellen bis zum Beginn des dreißigjährigen Krieges*. Halle 1912, nr 450).

²¹ G. Rudolphson: *Geschichte Naugards und seiner Umgegend und der Grafen von Eberstein*. Berlin 1911, s. 36, 41—45; A. Hofmeister: *Zur Genealogie und Geschichte der Grafen von Everstein in Pommern*. „Monatsblätter der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1937, T. 51, Nr. 2, s. 20—21; E. Rymar: *Eversteinowie pomorscy na Nowogardzie i Maszewie. Podsumowanie badań genealogicznych*. „Przegląd Zachodniopomorski” 1998, T. 13, z. 4, s. 70—71.

²² Zob. R. Simiński: *Od układu korczyńskiego do traktatu toruńskiego. Polityka księcia Bogusława VIII wobec zakonu krzyżackiego w latach 1403—1411*. W: *Od traktatu kaliskiego do pokoju oliwskiego. Polsko-krzyżacko-pruskie stosunki dyplomatyczne w latach 1343—1660*. Red. A. Bues et al. Warszawa 2014, s. 165—193 (tam pełne zestawienie źródeł i literatury).

²³ CV, nr 887.

²⁴ GSPK, OF 14, s. 389—390 (= GSPK, OBA, nr 3152—3153).

chii²⁵. 6 kwietnia 1422 roku wyznaczony na arbitra legat papieski Antonius Zeno przebywał w Szczecinku, gdzie z pewnością spotkał się z księżną Zofią i omawiał problemy zbliżającego się procesu²⁶. Ostatecznie księstwo słupskie nie wzięło udziału w postępowaniu arbitrażowym w latach 1422—1423.

Związek polityczny księstwa słupskiego z Królestwem Polskim wzmacniały dodatkowo plany połączenia obu krajów mariażem dynastycznym. Małżeństwo władcy państw unii kalmarskiej z królową Filipą pozostawało bezdzietne. Już od 1416 roku król Eryk Pomorski planował sukcesję w Skandynawii swojego kuzyna Bogusława IX. Według badań Zenona H. Nowaka, w 1420 roku rozmowy na temat ożenku księcia słupskiego z Jadwigą, córką Władysława II Jagiełły, były na tyle zaawansowane, że planowano uroczystości weselne. Jednak działania króla Zygmunta Luksemburskiego doprowadziły do zawieszenia pertraktacji, a strona polska przystąpiła do układów małżeńskich z margrabią brandenburskim w sprawie ślubu Jadwigi z jego synem Fryderykiem II von Zollern. Rozmowy zostały sfinalizowane 8 kwietnia 1421 roku w Krakowie. Sprawa małżeństwa księcia słupskiego z córką Jagiełły jako temat negocjacji dyplomatycznych skandynawsko-polskich powróciła w 1423 roku²⁷.

Wydarzenia z okresu pontyfikatu biskupa Mikołaja Bocka (1398—1410) pokazały, że biskupi kamieńscy odgrywali ważną rolę w konstelacji politycznej Pomorza Zachodniego. Sprawujący tę funkcję od 1410 roku książę sasko-lauenburski Magnus nie zamierzał podporządkowywać się władzy książąt

²⁵ GSPK, OBA, nr 3196; GSPK, OF 14, s. 452—453. Rycerz nowomarchijski Fryderyk von Wedel ze współnikami zrabował Gerdowi von Dewitz z Dobrej Nowogardzkiej wszystkie konie ze wsi Orle w ziemi łobeskiej. Ponadto ok. Wielkanocy w 1420 r. von Wedel ukradł wspomnianemu rycerzowi 16 koni. Około 1 maja 1420 r. jedna z wsi należących do Dewitzów — Żelmowo — została najechana przez nadleśnego świdwińskiego. Został wtedy uprowadzony Henning von Dewitz oraz *Tidericus de Zuringe*. Z kolei Michał Manteuffel z Połczyna stracił 9 koni, zrabowanych mu przez Fryderyka von Wedel i jego kompanów z Nowej Marchii. Uprowadzonych zostało także 2 ludzi, z których jeden został zabity. Zob. R. Simiński: *Wilke Manteuffel...*, s. 221.

²⁶ GSPK, OBA, nr 3696; *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*. Bd. 3. Hrsg. H. Koeppen. Göttingen 1966, nr 116; *Regesta Imperii* (dalej: RI). Bd. 11. T. 1. Hrsg. von W. Altmann. Innsbruck 1896, nr 4875; C.A. Lückcrath: *Paul von Rusdorf...*, s. 26. Zob. S. Zajączkowski: *Studja nad procesami Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w l. 1420—1423*. „Ateneum Wileńskie” 1937, T. 12, s. 370—401; Z.H. Nowak: *Międzynarodowe procesy...*, s. 117—121; K. Baczkowski: *La missione del nunzio Antonio Zeno in Polonia negli anni 1422—1423*. W: ZNUJ. *Prace Historyczne*, z. 86. Kraków 1987, s. 15—27; K. Ożóg: *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384—1434)*. Kraków 2004, s. 241—249.

²⁷ S. Gawęda: *Próba osadzenia Fryderyka Hohenzollerna na tronie polskim a sprawa pomorska*. W: *Mediaevalia*. W 50. rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego. Warszawa 1960, s. 177—205; Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 57—78; J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenie Giedyminowiczów*. Poznań—Wrocław 1999, s. 133—135; A. Szweđa: *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386—1454*. Toruń 2009, s. 300—301. Zob. też literaturę w przyp. 5.

słupskich. Jego pozycję utwierdzał dodatkowo fakt uzyskania godności księcia Rzeszy podczas soboru w Konstancji w dniu 26 maja 1417 roku. Relacje Magnusa z Krzyżakami układały się początkowo bardzo poprawnie. W 1415 roku wielki mistrz Michał Küchmeister z radością powitał jego ponowne przybycie do diecezji, obiecując swoje wsparcie. Biskup nie wahał się prosić najwyższego dostojnika krzyżackiego o protekcję dla swojego człowieka, pragnącego zrobić karierę na dworze malborskim. Dobrym stosunkom sprzyjało również pozytywne nastawienie rycerstwa dominium biskupiego do wschodniego sąsiada²⁸.

Zmiany w prokrzyżackiej postawie ordynariusza kamieńskiego nastąpiły prawdopodobnie w maju 1420 roku, kiedy datuje się pierwsze rozmowy Magnusa w sprawie porozumienia ze stroną polską²⁹. Początkowo nie przyniosły one wiążących decyzji. W tym okresie odnotować można nieporozumienia w stosunkach biskupa z zakonem. 6 czerwca 1420 roku wielki mistrz poskarżył się Magnusowi, że Jan Wenceslai pozwał tkaczy z Bytowa przed sąd duchowny. Jak dowodził Küchmeister, skarga była już rozpatrywana przez sąd świecki, a ponadto według obowiązującego prawa należało ją przedłożyć w miejscu zamieszkania oskarżonego. Rozstrzygnięcie w tej sprawie nie jest znane³⁰.

Kontakty biskupa kamieńskiego z królem polskim zostały nawiązane ponownie najpóźniej na przełomie czerwca i lipca 1422 roku. 5 lipca 1422 roku komtur człuchowski³¹ informował wielkiego mistrza, że Władysław II Jagiełło wysłał do biskupa kamieńskiego Magnusa oraz księżnej słupskiej Zofii swoich

²⁸ GSPK, Fb. 66, s. 23, 27 (= GSPK, OF 8, s. 202, 232—234); GSPK, OBA, nr 2674 (11 lutego 1418, Karlino); RI 11, nr 2338a. Na ten temat zob. R. Simiński: *Konrad Bonow — archidiakon Tribsees, nadpleban Stralsundu i administrator diecezji kamieńskiej na tle stosunków pomorsko-krzyżackich w pierwszych dziesięcioleciach XV wieku*. W: *Kościół i duchowieństwo w średniowiecznej Polsce i na obszarach sąsiednich*. Red. R. Biskup, A. Radziwiński. Toruń 2013, s. 139—166; R. Simiński: *Kontakty biskupa kamieńskiego Mikołaja Bocka z krzyżackimi wójtami Nowej Marchii w latach 1402—1410*. „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2013, T. 20, s. 63—75.

²⁹ GSPK, OBA, nr 3173; Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 55—56; S. Jóźwiak: *Wywiad i kontrwywiad w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach*. Malbork 2004, s. 130—138; Tenże: *Działalność szpiegowska mieszczanina toruńskiego Pietrasza Czyresza w Królestwie Polskim w drugiej i trzeciej dekadzie XV wieku*. „Rocznik Toruński” 2005, T. 32, s. 7—22.

³⁰ GSPK, Fb. 66, s. 181 (= GSPK, OF 11, s. 185). Wiedzę na temat tej sprawy poszerza niedatowany list prokuratora bytowskiego Fryderyka von Konstad do wielkiego mistrza. Wynika z niego, że Jan Wenceslai pozwał tkaczy bytowskich przed sąd oficjała biskupa kamieńskiego w Szczecinie. List ten można datować na okres przed 6 czerwca 1420 r. (GSPK, OBA, nr 28493).

³¹ Nie jest znana osoba pełniąca funkcję komtura człuchowskiego w terminie między 8 lutego 1422 r. a 7 listopada 1425 r. Zob. J. Voigt: *Namencodex...*, s. 51; B. Jähning: *Wykaz urzędów...*, s. 107.

posłów z listami. Magnus oraz radcy księżnej znaleźli się następnie w Polsce. W tym momencie dostojnik krzyżacki nie wiedział jeszcze, jakie były rezultaty prowadzonych rozmów. W poselstwie pomorskim przybyli do Polski również rycerze z księstwa słupskiego: Swantes Tessin, Henning Bonin oraz Klaus Sletz. Jagiełło przekazał im pieniądze, za które mieli werbować rycerstwo na stronę polską. Król planował obsadzić nimi zamki w Bydgoszczy, Nakle i Wąlczu³². Działania biskupa kamieńskiego nie znalazły akceptacji w kręgach lenników diecezji, którzy byli od dawna pozytywnie ustosunkowani do Krzyżaków. W tym samym czasie służbę rycerską na ich rzecz zaoferował jeden z najważniejszych wasali dominium biskupiego Heyne Münchow z Bukowa. Według komtura człuchowskiego, chciał on służyć zakonowi z 10—20 ludźmi³³.

Na początku lipca 1422 roku biskup kamieński Magnus przybył do Wolborza, w którym obecność króla Władysława II Jagiełły poświadczona jest w dniach 9—14 lipca. Sfinalizowano wówczas prowadzone od co najmniej 2 lat rozmowy. Ich efektem były dwa dokumenty wystawione przez władcę polskiego (*Littera familiaritatis episcopo Caminensi* oraz *Super salario episcopo Kaminensi*) oraz dyplom ordynariusza kamieńskiego. Oryginały tych aktów nie zachowały się, jednak ich treść znana jest z odpisów sporządzonych w kancelarii królewskiej. Król polski nazwał biskupa Magnusa przyjacielem i zaliczył go do grona domowników dworu królewskiego („carum, familiarum et amicum nostrum”)³⁴, wziął biskupstwo kamieńskie oraz wszystkich jego poddanych w opiekę („in nostram protectionem et tutelam”) i obiecał bronić przed wszelkimi wrogami, w tym w szczególności przed Krzyżakami („adversus suum et ecclesie sue hostes Cruciferos de Prussia”). Zobowiązał się także informować ordynariusza kamieńskiego zawczasu o wszelkich planowanych przez siebie układach i porozumieniach („federa, pacciones aut treugas”) oraz objąć go ich postanowieniami. W zamian za poczynione obietnice biskup miał udzielać władcy polskiemu „pomocy, rady i życzliwości” („auxilia, consilia et favores”) przeciw Krzyżakom, ilekroć zajdzie taka konieczność. Ponadto, nie powinien przepuszczać przez terytorium swojego władztwa posilków dla Krzyżaków ani jakichkolwiek nieprzyjaciół Królestwa Polskiego. Dodatkowo, porozumienie zawierało regulacje dotyczące możliwości prowadzenia handlu i gwarancji bezpieczeństwa dla kupców polskich na terytorium władztwa biskupiego oraz dla kupców z dominium kamieńskiego na terenie Królestwa Polskiego. W drugim dokumencie król polski zobowiązywał się

³² GSPK, OBA, nr 3802.

³³ Tamże, nr 3801. Rycerz ten wspomagał Krzyżaków już podczas wojny w latach 1409—1411. Zob. R. Simiński: *Kontakty...*, s. 73.

³⁴ Na temat *familiares* zob. B. Czwojdrak: *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*. Warszawa 2012, s. 104—105 (tam dalsza literatura przedmiotu).

do wypłacania Magnusowi corocznie kwoty 200 kop groszy czeskich. Źródłem tej sumy miało być poradlnie pobierane w Wielkopolsce. Z kolei biskup kamieński potwierdził w swoim dokumencie treść zawartego porozumienia. Zobowiązał się do udzielenia wszelkiej pomocy w działaniach króla polskiego Władysława II Jagiełły oraz wielkiego księcia litewskiego Witolda przeciw Krzyżakom. Obiecał ponadto, że nie zawrze żadnego przymierza, umowy i pokoju („concordiam, pactum, ordinationem seu treugam”) z zakonem bez zgody polskiego władcy oraz nie zezwoli na swobodny przejazd przez swoje władztwo jego wrogów. Wyraził zgodę na prowadzenie działalności handlowej na terenie władztwa biskupiego przez kupców z Królestwa Polskiego i wziął ich pod swoją opiekę³⁵. Z korespondencji komtura człuchowskiego wiadomo ponadto, że Władysław II Jagiełło chciał za pośrednictwem biskupa kamieńskiego uzyskać wsparcie dla swojej polityki na dworach książąt szczecińskich, wołogoskich i meklemburskich. Planował obsadzić rycerstwem z diecezji kamieńskiej zamki w Nowej Marchii zdobyte w wojnie z zakonem krzyżackim³⁶.

Krzyżacy zabiegali o poparcie książąt szczecińskich dla swojej polityki — ci byli znani z przychylnego nastawienia wobec zakonu i nierzadko aktywnie

³⁵ CV, nr 1026—1027. Jan Długosz wyraźnie pisze o „odnowieniu dokumentami i umocnieniu uroczystym przyrzeczeniem obietnic poczynionych” przez biskupa Magnusa. Zob. *Annales*, lib. 11, s. 169 („[...] suamque pollicitationem patenti literarum innovat atque firmat sponsione”); *Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385—1444*. Oprac. S. Gawęda, K. Pieradzka, K. Stachowska, pod kier. J. Dąbrowskiego. T. 1. Wrocław—Warszawa—Kraków 1961, s. 201; A. Gąsiorowski: *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386—1434*. Warszawa 1972, s. 75. Na temat biskupa kamieńskiego Magnusa, księcia sasko-lauenburskiego zob. H.-G. Aschoff: *Magnus, Herzog von Sachsen-Lauenburg, Bischof von Cammin und Hildesheim*. In: *Neue Deutsche Biographie*. Bd. 15: (Locherer-Maltza(h)n). Berlin 1987, s. 663—664; E. Rymar: *Biskupi — mnisi — reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamieńskiej*. Szczecin 2002, s. 46—48; K.R. Prokop: *Biskupi zachodniopomorscy (X—XX w.)*. Koszalin 2003, s. 142—153. Dzięki zawartemu układowi biskup kamieński mógł mieć nadzieję przynajmniej na częściowe podreperowanie sytuacji finansowej diecezji. W jej wyniku zamek biskupi w Karlinie został oddany w zastaw mieszkańcom Kołobrzegu i Koszalina — H. Riemann: *Geschichte der Stadt Kolberg. Aus den Quellen dargestellt*. Kolberg 1924, s. 181—185.

³⁶ GSPK, OBA, nr 3838. List komtura człuchowskiego informujący o zawarciu przymierza między biskupem kamieńskim Magnusem a Władysławem II Jagiełłą został niezwłocznie wysłany do Malborka. Ekspediowano go 30 lipca o godz. 19 ze wsi Zamarte w komturstwie człuchowskim, a doręczono go do Bratiana 1 sierpnia o godz. 12. Bezpośrednio z Wolborza Jagiełło na czele armii wyruszył w kierunku Prus. 26 lipca 1422 r. wojska polskie znalazły się w granicach państwa krzyżackiego. Zob. S. Ekdahl: *Der Krieg zwischen dem Deutschen Orden und Polen-Litauen im Jahre 1422*. ZfO 1964, T. 13, s. 614—651; K. Neitmann: *Politik und Kriegsführung des Hochmeisters Paul von Rusdorf 1422/1423*. ZfO 1985, T. 34, s. 330—378; M. Biskup: *Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308—1521)*. Gdańsk 1993, s. 125—142; Tenże: *Polityka zewnętrzna zakonu krzyżackiego*. W: *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*. Red. M. Biskup, R. Czaja. Warszawa 2008, s. 241—244.

go wspierali, zarówno politycznie, jak i militarnie. W 1419 roku władze krzyżackie proponowały księciu szczecińskiemu Kazimierzowi V zawarcie układu o świadczeniu służby wojskowej, który przypuszczalnie był wzorowany na tego rodzaju dokumentach znanych z przełomu XIV i XV wieku³⁷. 5 lipca 1419 roku wielki mistrz Michał Kuchmeister przesłał rycerzom nowomarchijskim, braciom Eckhardowi i Eberhardowi von Güntersberg, projekt takiej umowy z poleceniem jego przedłożenia władcy szczecińskiemu. Prosił jednocześnie adresatów, aby w sytuacji, kiedy Kazimierz V nie będzie zadowolony z zaproponowanych mu warunków, zezwolił na taką służbę swojemu rycerstwu. Plany te nie zostały jednak zrealizowane³⁸. W maju 1420 roku jeden z książąt szczecińskich (Kazimierz V lub Otton II) uczestniczył w zjeździe z królem Władysławem II Jagiełłą w Inowrocławiu. Za obietnicę wsparcia króla polskiego książęta uzyskali jego zapewnienie o ochronie przed Brandenburgią. Porozumienie uzupełniała zgoda Jagiełły na zaciąg rycerstwa polskiego, które miało wspomóc książąt szczecińskich w wojnie z margrabią Fryderykiem I von Zollern. Zmiana stanowiska rady królewskiej na temat wojny z zakonem spowodowała jednak ostatecznie odstąpienie od tych ustaleń³⁹.

Fiasco rozmów ze stroną polską zmusiło książąt szczecińskich do ponownych pertraktacji z Krzyżakami. Doszło do nich za sprawą wójta Nowej Marchii Josta von Strupberg. Pod koniec marca 1422 roku książęta szczecińscy wysłali na dwór malborski Jakuba von Mildnitz, opata klasztoru cystersów z Bierzwnika. Pertraktacje kontynuowano w drugiej połowie czerwca tego roku⁴⁰. Książęta deklarowali swoją pomoc dla zakonu w przyszłej wojnie z Polską. Szczegóły miały zostać omówione podczas zjazdu wielkiego mistrza z książętami w Czarnem. Do spotkania jednak nie doszło. Wielki mistrz pisał

³⁷ Na temat umów krzyżackich z rycerstwem zob. G. Bujak: *Das Söldnerwesen des Deutschen Ordensstaates in Preußen bis 1466*. „Zeitschrift für preußische Geschichte und Landeskunde“ 1869, T. 6, s. 717–736; E. Kutowski: *Zur Geschichte der Söldner in den Heeren des Deutschordensstaates in Preußen bis zum ersten Thorner Frieden (1. Februar 1411)*. Königsberg i. Pr. 1912; M. Biskup: *Das Problem der Söldner in den Streitkräften des Deutschordensstaates Preußen vom Ende des 14. Jahrhunderts bis 1525*. In: *Das Kriegswesen der Ritterorden im Mittelalter*. Hrsg. Z.H. Nowak. Toruń 1991, s. 49–74; S. Ekdahl: *Verträge des Deutschen Ordens mit Söldnerführern aus den ersten Jahrzehnten nach Grunwald*. „Quaestiones Medii Aevi Novae” 2006, Vol. 11, s. 51–95.

³⁸ GSPK, Fb. 66, s. 151 (= GSPK, OF 10, s. 146).

³⁹ Zob. przyp. 27.

⁴⁰ GSPK, OBA, nr 3690, 3768. Były to kredytywy skierowane do wielkiego mistrza, które zostały wystawione przez książąt szczecińskich Kazimierza V i Ottona II w dniach 22 marca i 14 czerwca 1422 r. dla opata Bierzwnika Jakuba von Mildnitz. Zob. E. Rymar: *Opactwo cystersów bierzwnickich*. „Zeszyty Bierzwnickie” 1992/1993, T. 1, s. 7–26; Tenże: *Skorygowana lista opatów cystersów z Bierzwnika*. „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1997, T. 4, s. 309–313; Tenże: *Bierzwnik*. W: *Monasticon Cisterciense Poloniae*. T. 2: *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*. Red. A.M. Wyrwa et al. Poznań 1999, s. 17–20, 32–33.

do wójta nowomarchijskiego, że wobec trudnej sytuacji na granicach swojego państwa nie może negocjować z książętami szczecińskimi w ustalonym terminie. Pragnie jednocześnie posłać dwóch dostojników krzyżackich na rozmowy z książętami do Czarnego na 10 sierpnia 1422 roku⁴¹. Zjazd jednak i tym razem się nie odbył, ponieważ książęta szczecińscy poprosili wójta o przełożenie jego daty⁴². Ponowna próba podjęcia rozmów również zakończyła się niepowodzeniem. Komtur człuchowski oczekiwał książąt cały dzień w uzgodnionym miejscu, ci jednak nie przybyli⁴³. Około 10 sierpnia 1422 roku książęta szczecińscy wsparli działania wojsk wójta nowomarchijskiego Waltera von Kirschorf, które spustoszyły tereny północno-zachodniej Wielkopolski⁴⁴. Na ich postawę wpływ miało z pewnością wezwanie wystosowane przez króla rzymskiego i węgierskiego Zygmunta Luksemburskiego. Władca ten apelował o pomoc dla zakonu krzyżackiego w wojnie przeciw husytom wspieranym przez wielkiego księcia litewskiego Witolda⁴⁵. Z tego okresu zachował się szkic traktatu księcia szczecińskiego Kazimierza V z wielkim mistrzem Pawłem von Rusdorf. Nie wyszedł on jednak poza ogólne sformułowania o korzyściach, jakie daje zachowanie pokoju. W projekcie dokumentu brakuje jakichkolwiek punktów dotyczących kwestii politycznych i wojskowych⁴⁶.

Sytuację międzynarodową książąt szczecińskich determinował dodatkowo fakt, że pozostawali oni w długotrwałym konflikcie z margrabią brandenburskim Fryderykiem I von Zollern o panowanie w Marchii Wkrzańskiej. Spór ten, okresowo przeradzający się w regularną wojnę, przerywały jedynie krótkotrwałe rozejmy⁴⁷. 19 stycznia 1420 roku we Wrocławiu król Zygmunt Luksemburski w asyście arcybiskupa Trewiru Ottona i księcia saskiego Albrechta był pośrednikiem w zawarciu rozejmu między margrabią brandenburskim Fryderykiem I von Zollern a książętami szczecińskimi Kazimierzem V i Ottonem II. Dokonano tego w obecności księcia wołoskiego Warcisława IX, biskupa kamieńskiego Magnusa, książąt meklenburskich Jana i Albrechta oraz Eryka, księcia sasko-lauenburskiego. Książąt szczecińskich reprezentowali opat

⁴¹ GSPK, OBA, nr 3826, 3829. List książęcy został spisany 22 lipca 1422 r. w Pełczycach.

⁴² Tamże, nr 3877.

⁴³ Tamże, nr 3883. Komturowi człuchowskiemu towarzyszył kanonista i proboszcz radezyński Jan Doring („des heiligen rechtes lere”).

⁴⁴ Tamże, nr 3870. Oddziały krzyżackie wzięły do niewoli 19 rycerzy polskich, w tym Niemierzę, brata starosty generalnego wielkopolskiego Sędziwoja z Ostroroga. Zob. M. Biskup: *Wojny Polski...*, s. 131.

⁴⁵ RI 11, I, nr 4988.

⁴⁶ GSPK, OBA, nr 4220. Na odwrocie dokumentu odnotowano: „Dis ist eyne voramunge etlicher artikel frede adir bunde czu machen“.

⁴⁷ H. Lesiński: *Udział wojsk polskich w wojnach Pomorza Zachodniego z Brandenburgią w latach 1419–1427*. Zap. Hist. 1969, T. 27, z. 4, s. 523–539; E. Rymar: *Wojny i spory pomorsko-brandenburskie w XV–XVI wieku*. Zabrze—Tarnowskie Góry 2012, s. 33–44.

klasztoru cysterskiego w Kołbaczu Andrzej oraz Henryk Stous. Rozejm miał obowiązywać od 4 lutego do Zielonych Świątek (26 maja) 1420 roku⁴⁸. Jego warunki nie zostały jednak dotrzymane, a napady rabunkowe mnożyły się w tym czasie po obu stronach sporu. Kulminacja konfliktu miała miejsce 25—27 marca 1420 roku, kiedy doszło do bitwy o Angermünde. Ze strony pomorskiej wzięły w niej udział wojska księcia szczecińskiego Kazimierza V oraz biskupa kamieńskiego Magnusa. Klęska, której Pomorzanie doznali od Brandenburczyków, sprawiła, że zostali oni zmuszeni do zawarcia z margrabią brandenburskim trzyletniego pokoju⁴⁹.

Najslabiej udokumentowane w źródłach są międzynarodowe relacje książąt wołoskich na progu lat 20. XV wieku. Podobnie jak ich kuzyni ze Szczecina stanęli oni po stronie krzyżackiej w czasie wojny zakonu z Polską i Litwą w latach 1409—1411. Dokument I pokoju toruńskiego wymienia księcia Warcisława VIII w gronie krzyżackich sojuszników⁵⁰. W kolejnych latach pomimo kilku incydentów pozytywna atmosfera w relacjach krzyżacko-wołoskich nie uległa zmianie. 24 czerwca 1420 roku wielki mistrz Michał Kuchmeister interweniował u księcia Warcisława IX w sprawie, skądinąd nieznanego, Rutgera Bigła, który został uwięziony na terenie księstwa podczas podróży do Prus⁵¹. Z kolei 23 kwietnia 1421 roku wielki mistrz pisał do marszałka księcia wołoskiego, rycerza Rolfa von Neuenkirchen w sprawie swojego poselstwa skierowanego z Malborka na sejm Rzeszy w Norymberdze oraz do Polski. Dziękował pomorskiemu rycerzowi za przyjacielską gotowość pomocy⁵². 10 sierpnia 1421 roku książę Warcisław IX wystawił kredytywę dla burmistrza stralsundzkiego Kurda Bischofa do wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego. Nie jest znana tematyka rozmów prowadzonych wówczas na dworze malborskim⁵³. Książęta wołoscy tak samo jak książęta Kazimierz V i Otton II ze Szczecina byli zainteresowani opanowaniem Marchii Wkrzańskiej. 25 lipca 1421 roku książę Warcisław IX zawarł z Fryderykiem I von Zollern pokój, który miał obowiązywać przez 2 lata (do 24 sierpnia 1423 roku)⁵⁴.

Kontakty dyplomatyczne zakonu z królem Erykiem Pomorskim zintensyfikowały się latem 1422 roku. Wówczas do Kopenhagi zostali wysłani negocjatorzy krzyżacy — rycerze Sieverd von Steglitz z Nowej Marchii oraz Matzke

⁴⁸ RI 11, nr 3968.

⁴⁹ *Codex diplomaticus Brandenburgensis*. Hrsg. A.F.J. Riedel (dalej: CDB). Haupttheil 2. Bd. 3. Berlin 1846, nr 1380. W bitwie tej wzięły udział najemne wojska polskie pod dowództwem Piotra Korczboka. Część z nich w wyniku klęski dostała się do niewoli brandenburskiej.

⁵⁰ Por. R. Simiński: *Konrad Bonow...*, s. 150—153 (tam pełne zestawienie źródeł i literatury).

⁵¹ GSPK, Fb. 66, s. 183 (= GSPK, OF 11, s. 194).

⁵² GSPK, Fb. 66, s. 204 (= GSPK, OF 11, s. 297).

⁵³ GSPK, OBA, nr 3506.

⁵⁴ CDB, Haupttheil 2, Bd. 3, nr 1403.

Bork z księstwa słupskiego⁵⁵. 1 sierpnia 1422 roku w kancelarii wielkiego mistrza w Malborku spisano relację z zakończonej podróży dyplomatycznej, która odbyła się ok. 10 lipca 1422 roku. Posłańcy zakonu spotkali się z królem Erykiem na zamku w Wordingborgu. Eryk poinformował ich, że porozumienie Krzyżaków z miastami hanzeatyckimi jest dla niego niekorzystne i dlatego chce sprzymierzyć się z królem polskim Władysławem II Jagiełłą. Stwierdził, że nie jest do tego przekonany, jednak do takich kroków zmuszają go okoliczności. Matzke Bork odradzał zawarcie takiego porozumienia. Dodawał, że wielki mistrz nie jest winien, iż sprawy przybrały obecny obrót, a sprzymierzając się z Jagiełłą, Eryk będzie wspierał heretyków w Czechach. Pomorski rycerz twierdził, że król polski posłał na pomoc husytom Zygmunta Korybutowicza i chciał pozbawić króla rzymskiego Zygmunta Luksemburskiego jego ojcowskiego dziedzictwa. Takie działania zaszkodziły całemu chrześcijaństwu. Król Skandynawii obiecał, że jeszcze raz rozważy przedłożone mu sprawy ze swoimi radcami. Kończąc posłuchanie, Eryk wyraził nadzieję na ponowne przybycie dyplomatów z Prus⁵⁶. Krzyżacy wkrótce przygotowali kolejne poselstwo na dwór duński. Według datowanej na 4 sierpnia 1422 roku instrukcji dla Sieverda von Steglitz, wielki mistrz rozpaczliwie wzywał króla Eryka do udzielenia mu pomocy w obliczu zbliżającego się konfliktu z Polską i Litwą. Apele te pozostały jednak bez odpowiedzi⁵⁷.

Na początku stycznia 1423 roku do Stralsundu przybyli posłowie króla Eryka Pomorskiego — niewymienieni z imienia ksiądz i sługa duńskiego monarchy. Przywieźli 20 łasztów śledzia w prezencie dla wielkiego mistrza Pawła von Rusdorf⁵⁸. 6 lutego 1423 roku Kurd Bischof informował najwyższego dostojnika krzyżackiego o swoich pertraktacjach z królem Erykiem⁵⁹.

⁵⁵ Syntetycznie stosunki państw unii kalmarskiej z zakonem krzyżackim w Prusach przedstawił Z.H. Nowak: *Die politischen Verhältnisse zwischen dem Deutschen Orden und den Staaten der Kalmarer Union*. In: *Der Deutsche Orden...*, s. 33—45. Politykę zagraniczną władz krzyżackich scharakteryzował M. Biskup: *Polityka zewnętrzna...*, s. 233—331.

⁵⁶ GSPK, OBA, nr 3847 (= reg. HR I 7, nr 512). Zob. J. Grygiel: *Życie i działalność Zygmunta Korybutowicza. Studium z dziejów stosunków polsko-czeskich w pierwszej połowie XV wieku*. Wrocław 1988, s. 53—58; J. Nikodem: *Polska i Litwa wobec husyckich Czech w latach 1420—1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagiełły i Witolda Kiejstutowicza*. Poznań 2004, s. 254—256.

⁵⁷ GSPK, OBA, nr 3855. Wspomniane w tekście instrukcji poselskiej pertraktacje polsko-krzyżackie odbyły się 2—5 czerwca 1422 r. na plebanii w Solcu Kujawskim oraz 5 lipca 1422 r. nad Drwęcą w okolicach Złotorii. Zob. A. Szweđa: *Organizacja i technika...*, s. 390—392.

⁵⁸ GSPK, OBA, nr 4045. Informacje te przekazał na dwór malborski burmistrz gdański Gerhard von der Becke.

⁵⁹ Być może to właśnie o Kurdzie Bischopie wielki mistrz pisał mistrzowi inflanckiemu, że został posłany na dwór duński „geswornen, mit volkomlichir usrichtunge unsirs ordins sachen und gelegenheit” oraz wyposażony „mit einer credencien und andern schriften” — GSPK, OBA, nr 4081 (= HR I 7, Leipzig 1893, nr 573; LEC [Abt. 1], T. 5, nr 2696). Z listu wynika, że Bischof prowadził z królem Erykiem rozmowy o sprawach krzyżackich już jesienią 1422 r.

Przedmiotem rozmów burmistrza stralsundzkiego były m.in. sprawy zakonu. Władca skandynawski wykazał mu zamiar przybycia latem na Pomorze Zachodnie. Pragnął spotkać się wtedy z wielkim mistrzem na granicy pomorsko-krzyżackiej i pojednać się z Krzyżakami. Bischof zrelacjonował ponadto Rusdorfowi prowadzone przez siebie negocjacje między królem Erykiem Pomorskim a miastami hanzeatyckimi (Lubeka, Hamburg, Lüneburg, Rostock, Wismar, Greifswald oraz Anklam), które zakończyły się zawarciem porozumienia pokojowego we Flensburgu 6 stycznia 1423 roku⁶⁰. 14 marca 1423 roku wielki mistrz informował mistrza inflanckiego Zygryda Landera von Sponheim o owocnych dla zakonu rezultatach poselstwa do Danii. Eryk Pomorski był pozytywnie usposobiony do Krzyżaków. Zadeklarował wspieranie ich radą i pomocą „ze względu na miłość chrześcijaństwa”. Rusdorf zamierzał po Wielkanocy (4 kwietnia) posłać na dwór kopenhaski po jednym pośle krzyżackim z grona dostojników pruskich i jednym z inflanckich. Polecał jednocześnie spisanie wszystkich kwestii spornych z Erykiem, które powinny zostać wyjaśnione w nadchodzącej przyszłości. Informacje te miały zostać zebrane na terenie dawnego terytorium władztwa duńskiego — w Rewlu i Narwie, oraz wśród rodów rycerskich Harii i Wironii⁶¹. W tym samym dniu najwyższy dostoj-

Burmistrz Stralsundu był zaufanym człowiekiem Krzyżaków i pośrednikiem w ich kontaktach z książętami wołogoskimi i szczecińskimi. W dniach 13—22 października 1418 r. uczestniczył po stronie krzyżackiej w zjeździe wielkiego mistrza Michała Kuchmeistera i mistrza inflanckiego Zygryda Landera von Sponheim z królem Władysławem II Jagiełłą i wielkim księciem Witoldem w Wielonie. Wielki mistrz przesłał mu następnie odpis dokumentu opieczętowanego przez władcę polskiego z prośbą o przesłanie go do Lubeki i innych miast hanzeatyckich (GSPK, Fb. 66, s. 131—132, 134 (= GSPK, OF 10, s. 313—315)). Jesienią 1421 r. Bischof pośredniczył w pertraktacjach wielkiego mistrza z księciem szczecińskim Kazimierzem V (GSPK, Fb. 66, s. 216 (= GSPK, OF 11, s. 334)). W 1427 r. burmistrz Stralsundu zwrócił się do wielkiego komtura Walrabego von Hunsbach z prośbą o pożyczkę (GSPK, OBA, nr 4684).

⁶⁰ GSPK, OBA, nr 4068 (= LEC [Abt. 1], T. 5, nr 2680). 15 czerwca 1423 r. traktat flensburski został przez obie strony potwierdzony i uzupełniony w Kopenhadze (HR I 7, nr 598—599, 601). Zob. E. Daenell: *Die Blütezeit der deutschen Hanse. Hansische Geschichte von der zweiten Hälfte des XIV. bis letzten Viertel des XV Jahrhunderts*. Bd. 1. Berlin 1905, s. 218—220; Th. Behrmann: *Herrscher und Hansestädte: Studien zum diplomatischen Verkehr im Spätmittelalter*. Hamburg 2004; M. Hedemann: *To eren unde to rechte...*, s. 175—180; P. Karp: *Misja dyplomatyczna księcia Henryka X Rumpolda w czasie wojny duńsko-holsztyńskiej w latach 1422—1423*. „Studia Zachodnie” 2011, T. 13, s. 7—15.

⁶¹ GSPK, OBA, nr 4081 (= HR I 7, nr 589; LEC [Abt. 1], T. 5, nr 2696). Wśród punktów spornych w relacjach Eryka Pomorskiego z Krzyżakami były próby odzyskania przez władcę skandynawskiego Estonii sprzedanej w 1346 r. zakonowi przez króla Waldemara IV Atterdaga. Zob. W. Møllerup: *Danmarks forhold til Lifland fra salget af Estland till ordenstaatsens opløsning (1346—1561)*. Kjøbenhavn 1880; J. Vasar: *Taani püüded Eestimaa taasvallutamises 1411—1422*. Tartu 1930; G. Carlsson: *König Erich der Pommerer und sein baltischer Imperialismus*. „Baltische Studien Neue Folge” 1938, T. 40, s. 1—17; J.E. Olesen: *Nordosteuropa in der Zeit der Kalmarer Union. Dänische Versuche zur Revindikation Estlands*. In: *Nordosteuropa als Geschichtsregion. Beiträge des III. Internationalen Symposiums zur Deutschen*

nik krzyżacki zwrócił się do Sponheima z prośbą o wyszukanie i przesłanie kosztowności (*cleinot*), które będą nadawały się na prezent dla Eryka Pomorskiego⁶².

Od początku 1423 roku w otoczeniu króla Eryka Pomorskiego przebywali książęta zachodniopomorscy — książę szczeciński Kazimierz V oraz wołogoski Warcisław IX. Ich obecność jest potwierdzona 1 stycznia 1423 roku podczas negocjacji z hanzeatami we Flensburgu⁶³. Spotkanie przedstawicieli trzech linii rodu książęcego Gryfitów było dobrą okazją do rozmów na temat ściślejszego współdziałania między kuzynami w przyszłości. Znalazły one zwieńczenie w kwietniu 1423 roku, kiedy na dwór królewski w Kopenhadze przybyli książęta szczecińscy: Kazimierz V i Otto II, oraz wołogoscy: Warcisław IX i Barnim VII. 11 kwietnia 1423 roku w obecności króla Eryka Pomorskiego „z powodu kuzynowskiej miłości i większej użyteczności dla trwałości naszego panowania” („umme vedderliker leve und meer nutiheit willen to bestendicheit unser herschop”) zawarto porozumienie. Jego sygnatariusze zobowiązywali się do wzajemnej pomocy na wypadek zagrożenia, w tym — jak deklarowano — w zależności od sytuacji przysyłania posiłków wojskowych zagrożonej stronie w postaci co najmniej 30 zbrojnych na koszt wysyłającego. Do postanowień układu zostali włączeni również młodzi książęta wołogoscy Barnim VIII oraz Świętobor II⁶⁴.

Okazję do bezpośrednich rozmów i finalizacji pertraktacji z Krzyżakami stanowił pomorski etap podróży Eryka Pomorskiego do Ziemi Świętej⁶⁵. 27 lipca 1423 roku wielki komtur zakonu Walrabe von Hunsbach oraz komtur tucholski Jobst von Hohenkirchen dotarli do Stralsundu, gdzie oczekiwali na przybycie króla zjednoczonej Skandynawii. W mieście przebywała już część orszaku królewskiego. Posłowie krzyżaccy dowiedzieli się wówczas, że Eryk

Kultur und Geschichte im Europäischen Nordosten vom 20.—22. September 2011 in Tallin (Estland). Hrsg. J. Heckmann. Helsinki [u. a.] 2006, s. 223—240; M.K. Hansen: *Die Kalmarer Union und der Deutsche Orden 1410—1423. Die Estlandfrage*. „Forschungen zur baltischen Geschichte“ 2009, T. 4, s. 11—39.

⁶² Owe kosztowności (*cleinot*) mogły kryć się pod postacią relikwii lub „czegoś w tym rodzaju, co jest szczególnie godne podziwu i czci” („is sei an heligthum adir welcherlei das were, das sonst ansichtig und erentreich ist”). Prezent miał stanowić formę krzyżackiego rewanżu za otrzymane od Eryka śledzie („vor sinen hering”), a jednocześnie lepiej usposobić króla duńskiego do zakonu („uns sine gnade beheglicher machen”) — GSPK, OBA, nr 4080 (= LEC [Abt. 1], T. 5, nr 2697). Na temat relikwii jako daru zob. M. Starnawska: *Świętych życie po życiu. Relikwie w kulturze religijnej na ziemiach polskich w średniowieczu*. Warszawa 2008, s. 140—153.

⁶³ ST 3, nr 454a.

⁶⁴ LAG, Rep. 2 Ducalia, nr 250 (= *Urkunden und Forschungen zur Geschichte des Geschlechts Behr*. Hrsg. G.C.F. Lisch. Bd. 3: 1350—1420. Schwerin 1860, nr 432).

⁶⁵ W. Mollerup: *Kong.*, s. 714—743; M. Ibler, B. Fritz: *Kunglig reseledare i Helga landet och slotthövisman i Sverige. Om Johan Valens märkliga karriär och verkliga indentitet samt Erik av Pommerns besök i Dubrovnik år 1424*. „Scandia” 2004, T. 70, s. 3—16.

zamierza udać się na spotkanie z Zygmuntem Luksemburskim. W tym samym dniu ksiązę wołoski Warcisław IX zwrócił się do posłów krzyżackich z prośbą, aby do planowanego porozumienia między Erykiem a Krzyżakami włączono także jego wraz z kuzynami (książęta wołoscy: Barnim VIII i Świętopełk II, oraz szczecińscy: Kazimierz V i Otto II). Do Malborka na konsultację w tej sprawie został wysłany Sieverd von Steglitz⁶⁶. Król Eryk Pomorski przybył do Stralsundu na terenie księstwa wołoskiego w drugim tygodniu sierpnia 1423 roku⁶⁷. Na prośbę tamtejszego burmistrza Kurda Bischofa doszło wówczas do spotkania z pochodzącym z Gdańska przeorem klasztoru Dominikanów w Greifswaldzie Gerhardem Bandschneiderem. Bischof występował przy tej okazji w podwójnej roli — z jednej strony jako wysłannik Eryka, z drugiej zaś jako wypróbowany stronnik krzyżacki. Prosił przeora, aby ten w rozmowie z królem uczynił wszystko, co możliwe, żeby przekonać władcę skandynawskiego do przyjęcia krzyżackiego stanowiska wobec Królestwa Polskiego⁶⁸. W dalszej części spotkania Bandschneider zarzucił królowi, że zawierzył on zdrajcom i fałszywym doradcom, którzy boleśnie prześladowają zakon. Przekonywał, że jako przyjaciel Krzyżaków nie powinien sprzymierzać się z królem polskim. Planowane małżeństwo młodego księcia Bogusława z córką Jagiełły Jadwigą byłoby otwartym aktem wrogości do zakonu. Eryk nie miał dzieci i wobec tego — jak dowodził Gerhard — mógłby za takie uznać Krzyżaków. Władca obiecał przeorowi, że nie zrealizuje planów sojuszu z Władysławem II Jagiełłą i nie wyswata swojego kuzyna z polską księżniczką⁶⁹.

⁶⁶ Jak można wnioskować z treści listu, ksiązę wołoski Warcisław IX osobiście oczekiwał na przybycie posłów krzyżackich w Stralsundzie. Planowane na 28—29 lipca 1423 r. spotkanie w Greifswaldzie nie doszło ostatecznie do skutku (GSPK, OBA, nr 4139). Wielki mistrz Paweł von Rusdorf dziękował miastom Greifswald, Stralsund i Wolin za życzliwe przyjęcie wielkiego komtura Walrabego von Hunsbach i komtura tucholskiego Jobsta von Hohenkirchen. List został spisany najwcześniej w kwietniu 1424 r., kiedy wzmiankowany w nim poseł wielkiego mistrza Henryk Marschalk pełnił funkcję wójta tczewskiego — GSPK, OBA, nr 4370; J. Voigt: *Namencodex...*, s. 65.

⁶⁷ Król Eryk Pomorski opuścił Danię w dniach 6—10 sierpnia 1423 r. (W. Møllerup: *Kong...*, s. 723, przyp. 1).

⁶⁸ W rozmowie zakonnika z Erykiem Pomorskim nie zabrakło wątków religijnych, związanych z celem podróży orszaku królewskiego. Król skierował do dominikanina pytanie o to, jak być pobożnym (*selik*). Słowo to może oznaczać m.in.: pobożny, dobry, święty, zbawieniny, uszczęśliwiający, szczęśliwy. Zob. hasło: *sālich*, w: A. Lübben: *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Nach dem Tode des Verfassers vollendet von Ch. Walther. Darmstadt 1980, s. 314.

⁶⁹ GSPK, OBA, nr 4213. Swoją list podpisał: „frater Gerhardus Bentsnider de Gdanczk prior gripeswaldensis”. Z.H. Nowak błędnie nazywał go „Gewandschneider” (*Współpraca polityczna...*, s. 62). Zob. H. Hoogeweg: *Greifswald — Dominikanerkloster*. In: Tenże: *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*. Bd. 1. Stettin 1924, s. 628 (nie wymienia Bandschneidera wśród przeorów klasztoru); R. Kubicki: *Środowisko dominikanów kontraty pruskiej od XIII do połowy XVI wieku*. Gdańsk 2007, s. 158. W 1418 r. wielki mistrz Michał Kuchmeister zaproponował królowi Erykowi braterstwo krzyżackie (*Ordensbruderschaft*), które ten „libli-

28 sierpnia 1423 roku, kiedy Eryk Pomorski przebywał w Wolinie na terenie księstwa słupskiego, przybyła tam delegacja miast hanzeatyckich. Następnego dnia król polecił wezwać ją na audyencję, w czasie której obecni byli wielki komtur i komtur tucholski. Poinformował hanzeatów, że wielki mistrz pragnie zawrzeć z nim oraz miastami hanzeatyckimi pokój. Posłowie uchylali się jednak od jednoznacznych deklaracji przystąpienia do planowanego sojuszu. Wśród postulatów wysuwanych ze strony miast wendyjskich pojawił się punkt dotyczący zniesienia wprowadzonego przez Krzyżaków cła funtowego⁷⁰. Eryk Pomorski planował 8 września 1423 roku spotkać się na zamku książęcym w Białogardzie z biskupem kamieńskim Magnusem. Na zjazd ten zaprosił również wysłanników wielkiego mistrza. O przebiegu spotkania i poruszanych w jego trakcie problemach nic jednak nie wiadomo. Można się jedynie domyślać, że doprecyzowano stanowisko pomorskie w kwestii porozumienia z zakonem⁷¹. 12 i 14 września 1423 roku doszło do ponownych rozmów króla Eryka z posłami miast hanzeatyckich w sprawie ich ewentualnego przystąpienia do układu z Krzyżakami. W przeddzień zawarcia traktatu Eryk Pomorski posłał w tej sprawie swojego radcę do wielkiego mistrza. Pertraktacje te zakończyły się jednak fiaskiem dla hanzeatów⁷².

1 września 1423 roku posłowie krzyżacy byli nadal w Wolinie, 5 września 1423 roku w Świdwinie, a 9 września 1423 roku już na terenie państwa zakonnego, we wsi lennika krzyżackiego, rycerza Pászka z Łędyczka. Stali stąd apele do wielkiego mistrza, aby ten bez zwłoki przybył na spotkanie z Erykiem Pomorskim, ponieważ ten miał zamiar niebawem wyruszyć do Wrocławia⁷³.

chin uffgenomen hatte". Miał być to prognostyk poprawy relacji z wielkim mistrzem i zakonem, którzy niepokoiili władztwo Eryka Pomorskiego (tj. księstwo słupskie). Tak się jednak nie stało, wówczas „muste her die brudirschaft wedder abelegen” (GSPK, OBA, nr 2807 (= Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 98—101)).

⁷⁰ HR I 7, nr 624. Zob. K. Fritze: *Erich von Pommern und die Sundzollfrage*. In: *Mare Balticum. Beiträge zur Geschichte des Ostseeraumes im Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Erich Hoffmann*. Hrsg. F. Lubowitz et al. Sigmaringen 1991, s. 203—211. Z Wolina król Eryk Pomorski posłał do króla Władysława II Jagiełły pomorskiego rycerza Swantesa Tessin („strenuus Swanthossius miles”) z prośbą o giejt na przejazd przez ziemie Królestwa Polskiego (CV, nr 1102; CE, T. 1, nr 62).

⁷¹ GSPK, OBA, nr 4153—4154.I

⁷² HR I 7, nr 624. Zob. M. Biskup: *Polityka zewnętrzna...*, s. 319—320.

⁷³ GSPK, OBA, nr 4155. List został napisany „von Paschken dem dorffe czwischen Czweibelbein und Nuwestetin”. Zob. K. Bruski: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*. Gdańsk 2002, s. 268. W 1447 r. oprócz wsi w Łędyczku wzmiankowany był niewielki zamek będący własnością Krzyżaków. Zob. M. Targowski: *Na prawie polskim i niemieckim. Kształtowanie się ziemskiej własności szlacheckiej na Pomorzu Gdańskim w XIII—XVI wieku*. Warszawa 2014, s. 67, 81, 119. Już 12 sierpnia 1423 r. do Malborka został wysłany z poufnymi wiadomościami dla wielkiego mistrza na temat toczących się pertraktacji zaufany sługa obu dostojników krzyżackich Robbort (GSPK, OBA, nr 4140).

W pierwszych dniach września 1423 roku wielki mistrz Paweł von Rusdorf udał się z Malborka na Pomorze Zachodnie. Najpóźniej 14 września 1423 roku orszak wielkomistrzowski znalazł się na pograniczu pomorsko-krzyżackim. Najbardziej prawdopodobnym miejscem jego postoju był zamek w Czarnym⁷⁴. Rusdorfowi towarzyszyło liczne grono dostojników zakonnych, w tym: wielki komtur Walrabe von Hunsbach, wielki marszałek Ludwik von Landsee⁷⁵, wielki szatny i komtur dzierzgoński Mikołaj von Görlitz, podskarbi Jost von Strupperg, komtur toruński Marcin von Kemnate, komtur tucholski Jobst von Hohenkirchen, komtur człuchowski Lupold von Reitenbach oraz wójt nowomarchijski Walter von Kirschorf. Z mistrzem inflanckim Zygfrydem Lander von Sponheim przybyli natomiast: marszałek krajowy Dytryk Kraa, komtur Felina Goswin von Pulheim oraz komtur Gołdyngi Frank von Steinen.

Król Eryk Pomorski przebywał na zamku w Szczecinku w towarzystwie przedstawicieli episkopatu duńskiego: Jana, biskupa Uppsali, i Jana, biskupa Zelandii, oraz rycerstwa: Alguta Magnussona, Erika Krummedika, Axela Petersohna, Henryka Knutsona, Bendykta Pogwischa i Jensa Gruma. Ze strony pomorskiej przybyli książęta szczecińscy: Kazimierz V i Otto II, wołogoscy: Warcisław IX i Barnim VIII oraz Bogusław IX wraz z radcami. Książętom szczecińskim towarzyszyli: opat klasztoru cysterskiego Andrzej, rycerze Szymon von Güntersberg, Hannos von Wedel z Kępcewa oraz Piotr Wussow, książętom wołgoskim: proboszcz Wołogoszczy Ludeke Cornin oraz rycerze Rolf von Neuenkirchen, Henning von Jasmund i Henneke Behr. Księcia słupskiego Bogusława IX wspierali radcy: Mickes von Zitzewitz, Matzke Bork, Wilke Manteuffel oraz Henryk von der Goltz. Ponadto, w Szczecinku znaleźli się również posłowie miast hanzeatyckich: Jordan Pleskow z Lubeki, Henryk Buck z Rostocku oraz Henryk van Haren z Wismaru. W zjeździe brali udział także przedstawiciele miast pruskich (m.in. burmistrz Gdańska Łukasz Mekelweld) oraz inflanckich⁷⁶.

⁷⁴ Czarne od Szczecinka dzieliło w linii prostej zaledwie 16 km — B. Schmid: *Der Ordenshof Hammerstein*. „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins“ 1924, T. 63, s. 1—8; A. Górski: *Polityka Zakonu Krzyżackiego wobec średnich i małych miast Pomorza Gdańskiego w latach 1309—1454*. Nowa Sól 2007, s. 133—138. Na temat itinerarium wielkiego mistrza zob. C.A. Lückerrath: *Paul von Rusdorf...*, s. 212; K. Neitmann: *Der Hochmeister des Deutschen Ordens in Preußen — ein Residenzherrscher unterwegs. Untersuchung zu den Hochmeisteritineraren im 14. und 15. Jahrhundert*. Köln—Wien 1990.

⁷⁵ Zob. K. Neitmann: *Ludwig von Landsee. Ein Gebietiger des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. Beobachtungen zur Außenpolitik des Ordens*. „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas“ 1988, Bd. 36, H. 2, s. 161—189.

⁷⁶ Około 1435 r. pewien Mikołaj, syn Wacława z Debrzna i proboszcz z Radziejowic koło Człuchowa, prosił Mekelwelda o wsparcie w przyjęciu do szpitala św. Jerzego w Gdańsku, powołując się na swoje usługi, które wyświadczył mu podczas zjazdu w Szczecinku w połowie września 1423 r. Zob. J. Zdrenka: *Regesty dokumentów zachodniopomorskich w archiwum*

Wybór zamku książęcego w Szczecinku jako miejsca pertraktacji i zawarcia przymierza nie był przypadkowy. Warunkowało go przede wszystkim korzystne położenie na pograniczu pomorsko-krzyżackim. Najpóźniej od połowy XIV wieku funkcjonowały tam zamek oraz miasto. Szczecinek należał do najmniejszych ośrodków miejskich na Pomorzu Zachodnim. Miasto rozwijało się w cieniu zamku książęcego i pełniło wobec niego funkcję służebną. Zamek był od schyłku XIV wieku wielokrotnie miejscem pertraktacji dyplomatycznych i zawarcia przez książąt pomorskich kilku układów z Krzyżakami. W 1398 roku odbyło się dowodnie pierwsze takie spotkanie, w którym wzięli udział przedstawiciele księcia szczecińskiego Świętobora I oraz posłowie wielkiego mistrza Konrada von Jungingen. Kolejne zjazdy miały miejsce w: 1407, 1408, 1409 oraz 1417 roku. Z kolei 15 maja 1413 roku w Szczecinku, w domu pewnego mieszczanina odbył się pomorski etap postępowania arbitrażowego przed subarbitrem Benedyktem Makraiem, działającym z polecenia króla rzymskiego i węgierskiego Zygmunta Luksemburskiego⁷⁷.

W kancelarii malborskiej sporządzono projekt układu z królem Erykiem Pomorskim. Jest to zapisany na dwóch podwójnych kartach papieru koncept porozumienia, które z władcą państw unii kalmarskiej mieli zawrzeć wielki mistrz Paweł von Rusdorf i mistrz inflancki Zygfryd Lander von Sponheim. Z jego analizy można wnioskować, że strona krzyżacka początkowo nie przewidywała włączenia do traktatu książąt pomorskich. Stroną dla dwóch wymienionych dostojników krzyżackich miał być jedynie władca skandynawski. Planowany układ zawierał punkt dotyczący udzielania wzajemnej pomocy na wypadek konfliktu z państwem trzecim. Poza tym szczegółowe regulacje poruszały kwestie łupów zdobytych podczas działań wojennych. Planowano, że wszelkie konflikty między stronami sojuszu zostaną rozstrzygnięte przez radców podczas zjazdów. Projekt zawierał również zwyczajowe formuły przyjęte we wszelkiego rodzaju porozumieniach międzynarodowych, które jednak, jak się okazało, nie znalazły się w dokumencie z 15 września 1423 roku⁷⁸.

gdańskim. Część III (lata 1431–1435). „Informator Archiwalny” 1982, T. 10, nr 72; Tenże: *Niewykorzystane możliwości badawcze do historii Pomorza Środkowego w archiwum gdańskim (1401–1466)*. „Studia Bałtyckie. Historia” 1996, T. 2, s. 70–94.

⁷⁷ Badania archeologiczne pozwoliły datować najstarszą, południową część zamku na drugą połowę XIV wieku. Początkowo była to jednokondygnacyjna konstrukcja o wymiarach 13,6 m x 35,3 m z podpiwniczeniem. Zob. K. Tümpel: *Die Gründung von Schloß und Stadt Neu-Stettin 1310. Mit dem Lubinus Stadtbild (1612), 2 Plänen und 1 Textskizze. Ein Beitrag zur 600-jährigen Jubelfeier*. Neu-Stettin 1906; Z. Radacki: *Średniowieczne zamki Pomorza Zachodniego*. Warszawa 1976, s. 82–87; H. Janocha, F.J. Lachowicz: *Zamki Pomorza Środkowego*. Koszalin 1990, s. 172–177; R. Simiński: *W średniowieczu (do 1523 roku)*. W: *Dzieje Szczecinka*. T. 1: (do 1939 roku). Red. R. Gaziński. Szczecin—Szczecinek—Pruszcz Gdański 2010, s. 47–98.

⁷⁸ GSPK, OBA, nr 4215. U dołu pierwszej karty odnotowano inną ręką niż zapisana jest reszta tekstu, że porozumienie nie weszło w życie: „Disse vorschribunde die ist nicht dorchgegangen”. Zob. A. Szweda: *Organizacja i technika...*, s. 293–310.

Układ miał charakter porozumienia wieczystego („to ewighen tiden”)⁷⁹. Zawarto go „dla uczczenia przesławnego księcia i pana króla rzymskiego, wywyższenia wspólnoty świętego chrześcijaństwa, pokoju wszystkich pokojowo usposobionych ludzi oraz dla pokoju i wiecznego spokoju królestw” („[...] to eren deme allerduchluchtighsten vorsten unde heren romischen koninge, to werdicheit der menen hilghen cristenheit, to vrede alle rechtverdigen lude unde to endracht und ewighem bestande der rike [...]”⁸⁰). Zachowane dokumenty traktatowe koncentrowały się przede wszystkim na kwestiach militarnych. Pierwszy punkt porozumienia zakładał, że jeśli „jakikolwiek książę, pan, rycerz, sługa, ziemia, miasta, ludzie lub wspólnota” zaatakują jednego z sygnatariuszy układu, to powinien on natychmiast poinformować drugą stronę porozumienia. Układ przewidywał, że w wypadku śmierci Eryka Pomorskiego, kiedy żaden z przedstawicieli rodu Gryfitów nie obejmie wakującego po nim tronu w Skandynawii, wezwanie do udzielenia wsparcia zostanie przesłane na dwór malborski przez najstarszego z rodu. Pomoc wojskowa miała być finansowana przez zaatakowanego. W ciągu 3 miesięcy mógł on liczyć na przybycie 2 tysięcy odpowiednio wyekwipowanych ludzi (jeźdźców i piechoty). W uzasadnionych przypadkach przewidywano zwiększenie kontyngentu. Ustalono również, że w przypadku ataku z morza możliwe będzie wysłanie na odsiecz okrętów. Wszelkie zdobycze w trakcie działań wojennych (ziemia, zamki i ludzie) miały pozostać we władaniu strony zaatakowanej. Zdobyte dobra ruchome (np. konie) należało rozdysponować według prawa wojennego.

Kolejne części dokumentu określały zasady, na jakich miały się opierać relacje między obiema stronami w okresie obowiązywania porozumienia. Wykluczano zawarcie przez jednego z sygnatariuszy odrębnego traktatu z przeciwnikiem. Układ gwarantował poddanym obu stron wolny i bezpieczny przejazd przez terytorium każdego z partnerów sojuszu. Zakazywano jednocześnie goszczenia na swoim terenie osób uznanych przez jedną ze stron za niepo-

⁷⁹ Zob. K. Neitmann: *Vom »ewigen Frieden«. Die Kunst des Friedenschlusses zwischen dem Deutschen Orden und Polen—Litauen 1398—1435*. In: *Tannenberg — Grunwald — Žalgiris 1410: Krieg und Frieden im späten Mittelalter*. Hrsg. W. Paravicini, R. Petrauskas, G. Vercamer. Wiesbaden 2010, s. 201—209; K. Neitmann: *Von der Herstellung und Sicherung des »ewigen Friedens«. Der II. Thorner Frieden von 1466 im Rahmen der Landfriedensvereinbarungen und Friedensschlüsse des Deutschen Ordens in Preußen mit seinen Nachbarmächten im 15. Jahrhundert*. In: *Erbeinungen und Erbverbrüderungen in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. Generationsübergreifende Verträge und Strategien im europäischen Vergleich*. Hrsg. M. Müller, K.-H. Spieß, U. Tresp. Berlin 2014, s. 173—210.

⁸⁰ GSPK, OBA, nr 4158; GSPK, Pergament-Urkunden (dalej: Perg.-Urk.) 79/8 (= regest JH II, nr 2186; LEC [Abt. I], T. 7, nr 33; UBZ, nr 25; *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert* (dalej: Staatsverträge). Bd. 1. Hrsg. von E. Weise. Königsberg 1939, nr 159); Rigsarkivet, København, Lifland, nr 15 (= ST 3, nr 456).

żądane. Wszelkie nieporozumienia wynikające z realizacji układu miały być zażegnywane w ciągu roku lub, jeśli się to nie udało, rozwiązywane na drodze postępowania sądowego. Do dokumentów zostały przywieszone pieczęcie sekretne wielkiego mistrza Pawła von Rusdorf i króla Eryka Pomorskiego. Dyplom strony skandynawskiej opieczetowali: arcybiskup Uppsali, biskup Zelandii i dwóch radców królewskich spośród rycerstwa. Przy dokumencie strony krzyżackiej zawisły: sigilla wielkiego mistrza, ośmiu dostojników (poza wielkim szpitalnikiem) oraz komturów Człuchowa, Torunia, Tucholi i wójta Nowej Marchii⁸¹.

15 września 1423 roku został wystawiony drugi dokument, w którym obaj władcy zobowiązywali się, że dyplomy traktatowe zostaną opieczetowane w rok i jeden dzień od zawarcia przymierza pieczęcią majestatyczną przez króla Eryka Pomorskiego i wielką pieczęcią przez wielkiego mistrza Pawła von Rusdorf. Miała wówczas nastąpić ich wymiana. Zastrzegano, że w przypadku fiaska procedury postanowienia dokumentu szczecińskiego zostaną utrzymane w mocy aż do czasu zastąpienia go przez nowy układ, zawarty w bliżej niesprecyzowanej przyszłości⁸².

Do końca 1423 roku król Eryk Pomorski przebywał na terytorium księstwa słupskiego⁸³. Na początku 1424 roku wyruszył do Królestwa Polskiego, by 24 stycznia dotrzeć do Krakowa na uroczystości koronacyjne żony Władysława II Jagiełły Zofii Holszańskiej⁸⁴. Do 18 marca przebywał na dworze krakowskim, po czym przez Węgry udał się do Wenecji, gdzie wsiadł na statek płynący do Ziemi Świętej. Jego orszak znalazł się ponownie w państwie Zygmunta Luksemburskiego pod koniec stycznia 1425 roku. Na dworze budzińskim przebywał co najmniej do początku marca. Następnie przez Królestwo Polskie, Prusy i Pomorze Zachodnie udał się do Kopenhagi, gdzie był obecny najpóź-

⁸¹ Na temat uwierzytelnienia oraz procedury ratyfikacyjnej traktatu zob. uwagi K. Neitmann: *Die Staatsverträge...*, s. 224—225, 254—255.

⁸² GSPK, Perg.-Urk. 79/7 (= regest JH II, nr 2185; LEC [Abt. 1], T. 7, nr 34); *Staatsverträge*, nr 160.

⁸³ 20 września 1423 r. do Gorzowa, gdzie przebywał Eryk, dotarli posłowie króla Zygmunta Luksemburskiego: Wend von Eulenburg oraz Henryk von Olen. Poinformowali, że spotkanie między oboma władcami, planowane początkowo we Wrocławiu, odbędzie się w Budzie. W tej sytuacji Eryk powrócił wówczas na Pomorze Zachodnie (E. Rymar: *Król Danii, Szwecji i Norwegii Eryk (słupski) w Gorzowie (1423)*. „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2003, T. 10, s. 27—29). 30 września 1423 r. ze Stargardu dziękował wielkiemu mistrzowi za przysługi wyświadczone mu przez towarzyszących mu dotąd w drodze dostojników krzyżackich — wielkiego komtura i komtura tucholskiego (GSPK, OBA, nr 4160). 25 listopada 1423 r. orszak Eryka Pomorskiego przebywał na zamku książęcym w Słupsku. Zob. W. Møllerup: *Kong...*, s. 744 (gdzie zestawione itinerarium króla).

⁸⁴ F. Sikora: *Uroczystości koronacyjne królowej Zofii w 1424 r. W: Kościół — kultura — społeczeństwo. Studia z dziejów średniowiecza i czasów nowożytnych*. Red. S. Bylina. Warszawa 2000, s. 161—179; B. Czwojdrak: *Zofia Holszańska...*, s. 23—25.

niej 24 maja 1425 roku⁸⁵. Kolejne etapy podróży króla skandynawskiego były z dużą uwagą obserwowane przez dwór malborski⁸⁶.

Szczegóły układu w Szczecinku starano się ukryć przed margrabią brandenburskim Fryderykiem I von Zollern. Przebywający w listopadzie i grudniu 1423 roku na dworze w Berlinie komtur toruński Marcin von Kemnate poinformował margrabię o zawartym porozumieniu. Uchylił się jednak od dokładnego wyliczenia jego poszczególnych artykułów i ich zawartości, tłumacząc się swoją niewiedzą. Biorąc pod uwagę, że Kemnate był obecny w Szczecinku podczas zawierania porozumienia, można wnioskować, iż Krzyżacy starali się utrzymać treść układu w tajemnicy⁸⁷. Jeszcze 26 marca 1425 roku wielki mistrz przesłał odpis dokumentu traktatowego komturowi tucholskiemu Jobstowi von Hohenkirchen⁸⁸. Z kolei 27 czerwca 1425 roku podskarbi zakonu krzyżackiego Erazm von Fischborn polecił widymować dokument porozumienia⁸⁹.

Zdaniem Carla Augusta Lückera⁹⁰, traktat zachował pełną moc prawną („volle Rechtskraft”). Nie został jednak nigdy zrealizowany pod względem politycznym. Stanisław Smolka widział w sojuszu sprawcą rękę króla Zygmunta Luksemburskiego. Z kolei Stanisław Gawęda nazwał go aktem nielojalności wobec Polski. Według panującej w historiografii opinii porozumienie było wymierzone bezpośrednio w Brandenburgię, a pośrednio w związaną z nią wówczas sojuszem Polskę. Wzmocniło pozycję księstw rządzonych przez Gryfitów w ich rywalizacji z margrabią brandenburską. Negatywnie odebrano je w miastach hanzeatyckich i księstwach Rzeszy. Zenon Hubert Nowak dodawał, że również dla zakonu traktat stanowił gwarancję bezpieczeństwa. W sytuacji, gdyby doszło do realizacji porozumienia polsko-brandenburskiego, mogło ono stanowić zagrożenie dla Krzyżaków. Zakon chciał zminimalizować ryzyko utraty Nowej Marchii na rzecz margrabię brandenburskiego. Z kolei dla Eryka ważny był spór o Szlezwik. Traktatem w Szczecinku oraz wcześniejszym porozumieniem we Flensburgu i w Kopenhadze władca ten zdołał odizolować księstwo holsztyńskie w strefie bałtyckiej⁹¹.

Żaden z sygnatariuszy traktatu zawartego 15 września 1423 roku nie wystawił dokumentu ratyfikacyjnego. Nie przeszkodziło to jednak w dalszej owocnej współpracy między obiema stronami porozumienia w drugiej po-

⁸⁵ GSPK, OBA, nr 4258, 4398, 4440; W. Møllerup: *Kong...*, s. 744. 8 czerwca 1425 r. Eryk pisał z Kopenhagi do wielkiego mistrza z prośbą o przekazanie 20 łasztów zboża dla jednego ze swoich poddanych. Zob. RI 11, nr 6139, 6151, 6167, 6183, 6186.

⁸⁶ GSPK, OBA, nr 4252. List von Rusdorfa został wysłany „Groskomphthur keen Crokaw”.

⁸⁷ Tamże, nr 4174, 4190.

⁸⁸ Tamże, nr 4410.

⁸⁹ GSPK, Perg.-Urk. 79/9.

⁹⁰ C.A. Lückera: *Paul von Rusdorf...*, s. 90—92.

⁹¹ Zob. S. Smolka: *Polska i Brandenburgia za czasów Jagiellów*. Warszawa 1896, s. 11; S. Gawęda: *Próba osadzenia...*, s. 194 (z błędnym datowaniem traktatu na 15 sierpnia 1423 r.); Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 62—63.

łowie lat 20. XV wieku. Wydaje się, że przyczyn tego było kilka. Zarówno Krzyżacy, jak i Eryk Pomorski doszli prawdopodobnie do przekonania, że układ szczeciński ma wystarczająco mocne podstawy i nie wymaga uzupełnień. Król Eryk Pomorski odstąpił wkrótce od planów małżeństwa księcia Bogusława IX z księżniczką Jadwigą Jagiellonką. Wynikało to może nie — jak sądził Z.H. Nowak — z braku zainteresowania projektem po stronie polskiej, ale z inspiracji Zygmunta Luksemburskiego⁹². Rozwiązanie takie było korzystne dla strony krzyżackiej, która dokładała wszelkich starań, aby pozytywnie ustosunkować do siebie Eryka Pomorskiego⁹³. Nie bez wpływu na taki rozwój wydarzeń był też fakt, że wkrótce doszło do nieporozumień między władcą Skandynawii a niektórymi książętami zachodniopomorskimi⁹⁴.

⁹² Wkrótce po wyjeździe Eryka Pomorskiego z księstwa słupskiego do Danii, na dwór w Darłowie przybył poseł królewski, podkomorzy kaliski Dobrogost z Szamotuł. Udał się on następnie wraz z kasztelanem kamieńskim Andrzejem z Danaborza na dwór kopenhaski. Fakty te mogą świadczyć o zainteresowaniu strony polskiej zawarciem porozumienia. Wraz z posłami królewskimi wyruszył niewymieniony z imienia radca króla Zygmunta Luksemburskiego (GSPK, OBA, nr 4443, 4449; Z.H. Nowak: *Współpraca polityczna...*, s. 76).

⁹³ Wkrótce po powrocie z Ziemi Świętej („do her qvam von dem Heiligen Lande”) król Eryk Pomorski zaciągnął u Krzyżaków pożyczkę, którą zdołał spłacić dopiero w 1434 r. (GSPK, OF 13, s. 229—231).

⁹⁴ GSPK, OBA, nr 4425. 3 maja 1425 r. wójt Nowej Marchii Walter von Kirsckorf poinformował wielkiego mistrza Pawła von Rusdorf o swoim spotkaniu z marszałkiem księstwa słupskiego Kurdem Flemmingiem oraz z książętami szczecińskim i wołogoskim w dniu 1 maja 1425 r. na Górze Chełmskiej koło Koszalina. Książę szczeciński Kazimierz V skarżył się obecnemu podczas zjazdu Sieverdowi von Steglitz na króla Eryka Pomorskiego. Do spotkania między księciem a królem doszło prawdopodobnie w drodze orszaku królewskiego do Danii. 22 kwietnia 1425 r. Eryk Pomorski przebywał w Toruniu, skąd mógł udać się na Pomorze Zachodnie i dalej, do Kopenhagi. Możliwe, że Kazimierz V liczył na wsparcie w konflikcie z margrabią brandenburskim (W. Mollerup: *Kong...*, s. 744).

Rafał Simiński

**Peace treaty between king Eric of Pomerania
and the dukes of the Western Pomerania on one side,
and the Teutonic Knights from Prussia and Livonia of 15th September 1423**

Summary

The objective of the article was to show the circumstances in which the peace treaty was signed by Eric of Pomerania, the king of the Kalmar Union states, and the dukes of the Western Pomerania, with the Teutonic Knights in Prussia and Livonia on 15th September 1423. The issue was analysed in the context of the relationship of the Scandinavian sovereign with the Pomeranian dukes and the bishop of Kamień Pomorski, and at the same time it was examined as a manifestation of the attempts to integrate Pomeranian duchies under the leadership of Eric.

Negotiations on the covenant were initiated in the summer of 1422 and finished one year later, during the Pomeranian stage of Eric's journey to the Holy Land. The treaty stipulated mutual military assistance in the event of a threat to one of the parties. The treaty was directly aimed against Brandenburg and indirectly against Poland, bound by a treaty with Friedrich I, margrave von Zollern. It also reinforced the positions of Pomeranian duchies and of the Teutonic order against the Brandenburg ruler. Ultimately, none of the parties issued a ratification document, which, however, did not prevent further fruitful cooperation of the Teutonic Knights with king Eric in the second half of the 1420s.

Rafał Simiński

**Das Bündnisabkommen des Königs Erik von Pommern
und der Herzöge von Westpommern
mit dem Deutschen Orden in Preußen und Livland vom 15. September 1423**

Zusammenfassung

Der Artikel bezweckt, die Umstände zu schildern, unter denen der König der zur Kalmarer Union gehörenden Staaten, Erik von Pommern und die Herzöge von Westpommern das Bündnisabkommen mit dem Deutschen Orden in Preußen und Livland am 15. September 1423 abgeschlossen hatten. Das Thema wurde von dem Verfasser in Bezug auf das Verhältnis des Königs von Skandinavien zu Pommerschen Herzöge und zum Bischof von Cammin und als Ausdruck des Strebens nach politischer Integration der Pommerschen Herzogtümer unter Führung Eriks behandelt. Die Gespräche über die Einigung wurden im Sommer 1422 angefangen und im nächsten Jahr während der Reise Eriks durch Pommern ins Heilige Land zu Ende geführt. In dem Abkommen war gegenseitige militärische Hilfe vorgesehen, falls eine von den Vertragsparteien gefährdet werden sollte. Das Abkommen wurde direkt gegen Brandenburg und indirekt gegen das mit dem Markgrafen Friedrich I. von Zollern durch den Vertrag verbundene Polen gerichtet. Es stärkte auch die Position der Herzöge von Pommern und des Deutschen Ordens dem Brandenburger Herrscher gegenüber. Das Bündnisabkommen wurde von keiner Vertragspartei ratifiziert, was aber die weitere fruchtbare Zusammenarbeit des Ordens mit Erik von Pommern in der zweiten Hälfte des 15. Jhs überhaupt nicht gestört hat.